

СРПСКА РИЈЕЧ

ОРГАН СРПСКОГ КЛУБА ВИЈЕЊНИКА ЗАВНОХА

Двадесетгодишња власт талијанског фашизма није могла сломити свијест и борбени дух нашег народа. Ни миледе бораца из тих крајева придружили су се одмах у почетку народно-ослободилачком покрету.

ЈУГОСЛАВИЈА И ИТАЛИЈА

Борба коју су наши народи вели против фашистичког окупатора за слободу и независност наше земље, развила се у борбу за ослобођење наше браће, која су од раније чамила под туђином, а напосе за ослобођење крајева које је Италија анектирала иза прошлог свјетског рата.

У прошлом свјетском рату Италија, испочетка савезник Немачке и Аустро-угарске, прешла је на страну антанте, пошто јој је Лондонским пактом склопљеним између Француске, Енглецке и Русије 1915 године обећана Горица, Истра и Далмација са свим отоцима. Дакле и тадашња Италија је ступила у рат против њемачке агресије, која је и тада тежила за свјетским господством, тек онда кад се осигурала да ће добити наше земље на које нема никакво право.

Ту је коријен талијанском империјализму у колико се односи на нас.

Срећом захваљујући разним међународним факторима у чију се анализу нећемо овдје упуштати, а захваљујући и дјеловању Југословенског одбора у Лондону — лондонски уговор није извршен у цијелости, али је Италија ипак добила Истру, Трст, Горицу, Ријеку, Задар и отоке Прес и Лошњив. Тим је грубо повријеђен принцип самоодређења народа који је истакнут од савезника као водеће начело у борби против њемачке и Аустро-угарске.

Незадовољени алијет италијанског империјализма на цијели наш Јадран био је главно сретство којим су талијански шовинисти и империјалисти распиривали освајачке тенденције у талијанском народу. Из тих освајачких прохтеја талијанског империјализма и из сукоба широким народним слојевима Италије са експлоататорским мањиним ипак је талијански фашизам.

На анектираном подручју фашистичка Италија бездушно је уњетавала наше народе, односнојавала их, расељавала и силом колонизирала Талијане на нашу земљу.

Фашистичка Италија придружила се Хитлеровом разбојничком походу да заузме са њемачким фашизмом подјелу власт у свијету и да заувјек зароби наше народе. Талијанска фашистичка окупација, исто као и њемачка, представља непрекинут ланац убистава, пљачке и згаришта.

Двадесетгодишња власт талијанског фашизма није могла сломити свијест и борбени дух нашег народа. На хиљаде бораца из тих крајева придружили су се одмах у почетку народно-ослободилачком покрету. За вријеме капитулације Италије голорук народ из ових крајева дигао је устанак и разоружао талијанску војску и талијанске гарнизоне. Нијемцима је успјело да за момент слома народни устанак, али се народ убрзо прибрао, чвршће организовао, створио народну власт и формирао снажне војничке јединице. Створена је Истарска дивизија, а изнад тога се боре хиљаде Истрапа по свим крајевима наше земље. У редовима народно-ослободилачке војске борд се око 15.000 Истрапа, а исто толики број бораца потиче из Словеначког Приморја. С њима су заједно и талијански антифашисти.

Нијемци, усташе, талијански фашисти, дражинишци, а иза ослобођења Србије недјеловци и лотифевци нападају на овај свијесни народ и чине страшна злјерства, али народ се храбро бори и одхрава не жалећи никакве жртве.

Политичка свијест и патриотизам народа стоји врло високо и може се мирно рећи да ондје готово нема пете колоне и издајника. Сав народ је уз народно-ослободилачки покрет, а у покрету судјелују и талијанске мањине, свијесне да ће у новој Југославији уживати слободе, бољи живот и мир и да ће бити копча за споразум и зближење између Југославије и Италије. Талијански лист »Ил постро авенуре« орган талијанске мањине у Словеначком Приморју каже:

»Приморје и његова позадина, који гравитирају према Трсту и Горици, имају услове за живот једино у заједници са средњом и југоисточном Европом. Зато смо ми за Нову Југославију која је и напредна и демократска земља и гарантује нам слободан развој на сваком пољу и националну једнакост наше мањине са народима Словеније, Хрватске, Србије, Македоније итд. У новој Југославији имаћемо своје народне школе, судове, органе власти, културне и привредне установе итд.«

Даље каже исти лист: »Ми смо такођер и за братство југославенских народа и талијанског народа. Пут благостању и напретку ових народа једино је у миру и међусобном поштовању.«

Одлуком ЗАВНОХ-а и Словенског свијета из 1943 године, које су потврђене ријешењем АВНОЈ-а од 29 новембра 1943 године озакоњено је припојење Истре, Словеначког Приморја и оточја демократској и федеративној Југославији.

Талијанска реакција и фашизам који су прекоитој постали демократе, бране талијанску анексију наших земаља и огинадају нас што смо тобоже, овијени побједом, постали империјалисти, па хоћемо да отргнемо од Италије »жете талијанске земље« које је она добила 1918 године. Да би доказали права Италије на те земље они се позивају на претекност талијанског становништва Трста и Горице, на 600.000 мртвих бораца и других жртава које је Италија дала у прошлом рату и коначно подвлаче, да на својој источној граници Италија брани западну цивилизацију од Словенства и револуције.

Сви ти аргументи су стари аргументи талијанског фашизма.

Што се тиче талијанског живота у Трсту и Горици ваља истакнути да је још Аустро-угарска, а касније Италија, анктирала наше становништво и фаворизирала Талијане и друге неславенске народе. Но није одлучно градоко становништво, које је флотантно, чији се број мијења и чији су многи становници привременог бављења у граду, него је одлучна позадина и залеђе, који показује прави карактер земље, а та је словенска у пркос свим уњетаванима и покушајима денационализације.

По демократском начелу сваки народ има право да се организује у својој народној држави. Хрвати односно Словенци из Истре и Словеначког Приморја хоће да се присаједине Хрватској односно Словенији и нико им не може то право оспорити. Не може Италија својим жртвама из прошлог рата оправдати анексију наших земаља. Руски народ је у прошлом рату жртвовао десет пута по 600.000 мртвих бораца, сво-

јом борбом на Источном фронту заједно је спасао Француску и Савезнике и омогућио побједу Савезника, дао је велику Октобарску револуцију чије тековине користе цијело човјечанство, па је сам добровољно признао право Пољацима и Финцима да се организују у посебне државе, а свима народима пространог руског царства признао право самоодређења. И у овом рату Црвена армија је спасила човјечанство од највеће куге — фашизма и његових помагача, чији злочини како рече Черчил, претстављају најгрозније свирепости којима је људски род управљао још од свог постанка, — па ипак Совјетска Унија не тражи ни пендла туђег земљишта, а побеђеним сателитима Немачке ставља тако благе услове примирја, да то изазива дивљење цијелога свијета.

Образложење, да Италија треба да претставља брану против Словенства и револуције и да за то треба да држи наше земље, посуђено је из Гебелсове кухиње. То је побожна жеља да дође до сукоба између Савезника и да их талијанска реакција искористи. То је варава нада међународне реакције. На тој погрешној претпоставци очигита се бесмислени отпор Нијемаца, чија је политичка и војничка ситуација безбазна и који се боре само зато да добију времена, јер се налажу да ће се Савезници разићи.

Но потпуна солидарност Савезника потврђена и на Кримској конференцији у погледу уништења хитлеризма и осигурања мира савим разија ове варава наде.

Поменуће земље су наше земље, хрватске и словеначке. Чудо је како су се мали Словенци могли одржати на сјеверној обали Јадрана, ма да ипак никада уживали слободу и ма да су били изложени сталном зриту тешку Талијана и Германа. Исто тако изазива дивљење борба хрватског народа који је у перипетији хиљадугодишњој борби са Нијемцима, Талијанцима, Турцима и Маџарима очувао чист етнички континуитет наше обале од Трста до Котора. Сачување мора јест најдрагоцјенији допринос хрватског народа у заједници Јужних Словена, јер нам то море отвара путеве у широки свијет и много помаже очување наше слободе и независности. Без тога мора и нашег становништва на њему тешко би било и замислити праву економску и политичку слободу народа Југославије.

Наши народи желе да живе у миру и пријатељству са талијанским народом и ми вјерујемо у политичке демократске снаге Италије, које ће побједити снаге реакције и фашизма. Али питање ових наших земаља претставља несит зрелости за талијанску демократију.

Увјерени смо да ће Титова Југославија и Нова Италија, која се рађа, уредити на обострано задовољство сва спорна питања и да ће наши народи живјети у миру и пријатељству.

ДР. РАДЕ ПРИБИЋЕВИЋ
претседник Српског клуба
и министар

Црвена армија уништава опкољене хитлеровце

Офензива Црвене армије наставља се на свим фронтовима осим у Мађарској, гдје руске трупе успјешно одбијају навале Нијемаца.

Трупе 1. Бјелоруског фронта, након упорне борбе, 12 марта на јуриш освојиле су град и тврђаву Кистрин, важно утврђење на ријеци Одри, према прилазима Берлину.

Трупе 2. Бјелоруског фронта настављајући своју офензиву, заузеле су важна упоришта обране Нијемаца на прилазима Данцигу и Гдињи, градове Чев, Вајкеро и Пуциг.

Југоисточно од Данцига руске трупе напредовале су према сјеверу и заузеле насеља Рајнсвалд, Бресвалд, Нојкирх. Сјеверо-западно од Гдиње заузет је између осталог Брехезен, на обали Балтичког мора.

Трупе 2. Украјинског фронта 14 марта заузеле су, овладавши отпор непријатеља у планинско шумском терену у зони Карпата, град Зволен, важно непријатељско упориште на ријеци Грон.

Заузеће тврђаве Кистрин, поздравила је Москва са 20 артиљеријских плутона из 224 топа, а заузеће Зволена са 12 плутона из 124 топа.

Југозападно од Кенигсберга, трупе 3. Бјелоруског фронта успјешно настављају офензивне борбе за уништење источно-пруске непријатељске групације.

Савезници су проширили свој мостобран преко ријеке Рајне

Савезници су проширили свој мостобран преко ријеке Рајне и очистили скоро цијелу сјеверо-западну обалу Мозеле.

Недјелу је дана како су Савезници направили мостобран код града Ремагена. Сада су се Савезничке снаге на истоме још јаче учврстиле. Предње јединице напредовале су 2 км. источно од Рајне према аутостради која води из Келна у Франкфурт на Мајни.

Јужно од Мозеле снаге 3. Америчке армије напредовале су 15 км. источно од Сарбрикена.

7. Америчка армија напредовала је 7 км. и избила на ријеку Сар, западно од Сарбрикена.

15 марта британски авиони по први пут су бомбардовали бомбама од 10.000 кг жељезничка чворишта у западној њемачкој. Ову су досад највеће разорне бомбе које су икад до сада британски авиони употрејели.

Југославенска армија успјешно се бори на свим секторима

На фронту у Сријему није било значајнијих догађаја. У дубокој позадини непријатељског фронта наша авијација уништила је више аутомобила, локомотива и непријатељских војника, и срушила један непријатељски авион.

У источној Босни успјешно је одбијен један непријатељски испад из Бјелине.

На подручју Добоја, послје успјешног напада, наше су јединице побољшале своје положаје и десним крилом знатно напредовале према западу.

Остатци разбијених четника Драге Михаиловића, у долини ријеке Босне, код новог напада, свладани су. Погинуло је 70 четника, заплъњена 4 вукоматска оруђа и много ратне опреме.

На подручју Сарајева, на сектору Пале—Црвена Стијена, нападаји наших трупа успјешно се настављају, и поред живавог отпора непријатеља.

Јужно од Сарајева, на подручју Јабланице, одбијени су непријатељски нападаји потпомогнути артиљеријском ватром. Одбијени су напади непријатеља на наше положаје на Иван-Седлу. Јакне непријатељске снаге које су покушале са подручја Пазарић—Тарчин угрозити наше снаге на подручју Кисељак—Крешево, након дводневних бојева, одбијене су и одбачене на полазне положаје. Непријатељ је имао веома велике губитке.

Поново су велике борбе у току на подручју Тарчин—Хаџићи.

На подручју Зеница—Бусовача наше трупе побољшале су своје положаје.

У Лици, на подручју Плитвице—Личка Јасеница, након што су ликвидирале неколико упоришта, наше трупе потисле су непријатеља.

На подручју Подравске Слатине, наше јединице врше офензивне операције.

У Словенији у подручју Сухе Крајине, непријатељ је послје четвородневне борбе одбијен на полазне положаје.

Поздрав свештенства Епархије далматинске маршалу Титу

Са своје прве скупштине у манастиру Крки дана 13 и 14 марта о. г. коју одржавамо у потпуној слободи, свештенство Епархије далматинске поздравља Те као првоборца и заслужног маршала Југославенске армије у жељи за што скорори свршетак народних патња под Твојим мудрим и мудрим руководством, у чему смо Те као вјерски претставници српског народа ових крајева спремни свестрано потпомоћи. Осуђујући сва злодјела окупатора и домаћих издајника над нашим народима, искрено се радујемо братском измирењу народа Југославије у новоствореној и братској заједници — федеративној Југославији. Зато желимо да и даље под Твојим мудрим руководством, а уз свесрдну помоћ свих наших народа доживимо обнову наше напашене и у крви најбољих синова окупане домовине. Учесници скупштине свештенства Епархије далматинске

Међународни положај Југославије

Старо је политичко правило да је спољна политика једне државе одраз њених унутрашње политике. Када то не би било утврђено начело за све државе, оно сигурно важи за претратну Југославију. Унутрашња политика била је вођена од најреакционарних сила, које су задржавале своју власт на сили и самовољи, које нису имале ништа заједничко са народом. Што се тиче спољне политике претратне Југославије, може се рећи да она заправо није ни водила самосталну спољну политику, а и разумљиво је да једна држава са противнародним режимима није могла имати одређену спољну политику. Претратна Југославија била је подручје на којему су разне државе пришле империјалистичке покуше за Балкан. Као што ни у унутрашњој, тако ни у спољној политици нису били одлучни народни интереси. То доказује најбоље чињеница, што је Југославија била посљедња која је прихватила Совјетску Русију, и ако су сви народи Југославије жељели највише односе са Совјетским Савезом. Данас се зна, да је совјетски посланик у Београду Плотников, још 1940 године, ставио до знања влади Цветковић—Мачек, да би Совјетски Савез био вољан са Југославијом склопити савез о узајамној помоћи, у колико то Југославија затражи. Она иницијатива није никада ни изнешепа пред владу, већ је заснала у дворској канцеларији.

Нова Демократска федеративна Југославија у спољној политици иде путем који јој диктира демократски дух. Кримска конференција признала је континуитет државности Југославије, што значи да се према њеном свијету нова Југославија сматра као наставак старе Југославије. Ова међународна дипломатска формула је за нас важна, јер она значи, да нико не може потезати питање постојања Југославије као државе, те да нова демократска федеративна Југославија може одмах сјеловати у свим међународним актима, као све остале државе. Она сјеловати ништа не мијења у начелима и тековинама Народно-ослободилачке борбе. То признање државног континуитета је уједино и доказ, да нас велики Савезници цијене и да рачунају у међународној политици на нашу сарадњу. Ово признање је посљедница херојске борбе наших народа у овоме рату и доказ исправне оцијене жртава, које су наши народи дали у борби против фашизма.

Демократска федеративна Југославија са начелима, на којима је уређена, и која важе за њезину унутрашњу и спољну политику, биће сигуран фактор мира у првом реду на Балкану и југоисточној Европи. Иза Еренбург написао је у једном чланку: «Још дондјавно Балкан су назвали европском барутомом. Сутра ће Балкан бити симбол братства народа Европе — европска башта.» Стара Југославија која је била башаборг својих реакционарних режима неосигуран елемент на Балкану, постала је сада темељ, а ако буде требало, уз велике Савезнике и јамач мира на Балкану.

Питања које има да ријеша са својим сусјелима Југославија је ставила на принципне Московске, Техеранске и Кримске конференције т. ј. да народи сами слободно одлучују својом судбином. Влада маршала Тита ово становиште је изразила у Декларацији овим ријечима: «Влада ће учинити све, да наши национални територији који су последи првог свјетског рата остали изван граница наше државе, буду присаједињени и то толико прије, што су се општим народно-ослободилачким устанком против страних завојевача у току овога рата, фактички већ прикључили и опредјелили за демократску федеративну Југославију.» Овакав став југослаvensке владе не може сметати ни једном нашем сусједу.

Југослаvensка влада ће у својој спољној политици продржити и појачати сарадњу са великим Савез-

ницима, а у првом реду са Совјетским Савезом, и након свршетка рата. То је темељно начело наше спољне политике. Најтежиња сарадња са Совјетским Савезом није никаква једностранна жеља наших народа. То је дашас политичка чињеница, која има своју дубоку стварну подлогу и која се родила из животне потребе код свих славенских народа, чија је егзистенција баш у овом рату била доведена у питање. Славенски народи морају будно назити да се та опасност не би поновила. Као најмоћнијег алијантиника за свој опстанак природно је да узимају Совјетски Савез као најјачу словенску државину заједницу.

Пропањанем у дјело сугестија тројице великих Савезника, које су нам дане у Кримској декларацији, ми смо доказали, колико нам је стало до повјерења које уживамо код Савезника. Образована је привремена југослаvensка влада као једини законити претставник југослаvensке државе. Влада ће оставити у иностранству претставнике и ступити у нормалне дипломатске односе са свим пријатељским земљама. Нестале досадњих дипломата кова Фотина, Цицар-Марковића, Ђоновића итд. који су радили против интереса југослаvensких народа и државе. Ово ће појачати наш међународни положај. Успоставља нормалног контакта у међународном политичком животу важна је баш у овом моменту када стојимо пред свјетском конференцијом у Сан Франциску, на којој има да се изради план за осигурање мира и сигурности после рата.

У свом говору од 12 септембра 1944 године маршал Југославије Јосип Броз-Тито, говорећи о међународном положају Југославије, рекао је ово: «Ми хоћемо да будемо заједно са нашим Савезницима за стого, гдје ће се рјешавати судбина Европе на и наше земље. То је наше право и ми ћемо при њему и остати. Ја сам увјерен да ћемо ми у том вјерно на разумјевању код наших великих Савезника.»

Скоро баш пола године након овога говора влада демократске федеративне Југославије у својој декларацији изражава то исто мишљење. Југослаvensки народи вјерују да ће то бити проведено и у дјело, јер су то наши народи и заслужили доказани под цијену највећих жртава вјерност заједничкој савезничкој ствари.

Братска сарадња

Ове треба узорати и засијати. Ни пољна земље не смеје остати необрађен, а плутова мало, стоке још мање. Уништити их окупатор и домаћи изроди. Оно мало што је остало преинтересно је, а и помањкање је сточне хране.

У јеку зимских пољских радова нарочито у Киниском котару, гдје су дуго харачили четнички балцети, објетило се велико помањкање сточне стале.

У јеку зимских пољских радова нарочито у Киниском котару, гдје су дуго харачили четнички балцети, објетило се велико помањкање сточне стале.

Донели су браћа и другови Босанци у Киниску крајину, дошли су у кривину Далмацију, да јој помогну. Оне се, рали се, сјиде се. Све ће бити узорано и посијано. Обителји бораца, спротива, народ Киниске крајине поздравно је одушевљено ову братску помоћ Босанаца. И ако су сви омакх Киниском котару не петнајет затражених, већ 26 плутова, остим оних које ће накнадно послати.

За злочинце неће бити смиловања

Учили су их клању и убијању људи дванаест дугачких година у Италији и на Јанка Пусти; учили су их клању и спремили су се на рат за уништење рода Славјанскога; ширили су неслогу међу славенским народима и заваљали Србе и Хрвате, Чехе и Словаке, Србе и Бугаре, Пољаци и Украјинце и кад су, по њиховом рачуну, све предрадње биле довршене онда су започели овај страпан и крвави рат.

У нашу земљу довели су Швабе и Талијане на тенковима звијери у сподоби јудејској и као исе са ланца пустили их међу народ њих усташе — «витомце» Јанка Пусте наредивши им:

— Покажите што сте научили у фашистичкој школи!

Зарадили су покољи дивљем наше доминије, а дресирани звијери поглањале су својим господарима дивљачко знање у убијању невиног и мирног народа — наше браће Срба.

Окрутни злочинци из 1941 које су вршили усташе у котару Ливно над српским народом никада ми неће измаћи испред очију; никада нећу заборавити народну осуду, коју је он већ тада изрекао над злочинцима.

Племе Најпани у селу Голубаву имало је 35 кућа чије су становнице, да посљедње душе, истјерати усташе из села, поклали и побацали у јама безданке.

Народ је о томе говорио и згражао се над крвавим догађајем. Жене су на скуковима говориле:

— Мајку, која је дан прије родила довели су над јаму и на очиглед заклао јој усташа дијете, а онда... облизало је крвави нож и за ногу убацио дијетинце у јаму...

Жене стоје и не чује се више разговор, тек сузе им капају низ образе.

Послије дуге шутње разговор сеоских жена наставаља се:

— Тешко нама кад смо ово дочекали. Сад кољу Србе, а почели су и Хрвате и нашег ће рода исецати. Тако су их учили њихови господари. У селима и градовима Далмације договарали се људи како да се одури у усташким злочинцима; како да заштите браћу своју Србе и одлучише да помажу Србима гдјегод могу, да кажњавају злочинце, да их напалају и да њихова звјерства прикажују у првој слици свем осталом хрватском народу. И старци су са цијетовали и говорили:

— На ногу! На оружје — нема друге! Пушку у руке и уништават оне, који су толика зла починили. Клин се клином избја! Данас Србе, а сутра ће нас, то ти је сигурно као што је оно суице на небу.

Данас је српски и хрватски народ Мославине јединствен у борби. Слово и јединство Срба и Хрвата није ништа у рачуну реакционерима и шпекулантима. Као и другдје ови разбјаци понушани су разбити слогу наших народа и у Мославини. Убацвали су своје протународне пароле, да нас разједине. Напалали су споразум Тито—Шубашић, говорећи, да је то капитулација НОП-а, пред краљем Петром и његовом владом. Хвалили су и пријездили стару Југославију.

Своју издајничку работу појачавају они увијек, револуто, за вријеме непријатељских офанзива на ослобођени територији Мославине. Ти и такви сјидили су са непријатељима у јиди, док се српски народ Мославине од 1941 отворено бори и брани од непријатеља своје животе, домове, жене и дјцу. Они су бутали код својих кућа и служили непријатељу.

Они ти шпекуланти пољате су старе политичке галамације, сарадници великокрпских режима, и скуна се њима криви су за слом и пороб-

Тако су говорили далматински сељаци, а тако је усташким разбојницима одговорно и главар села Бителца Иван Брачуљ, кад су му наредили да поубија Србе у својем селу. Рекао им је:

— Не, ја нећу убијати праведне људе. Ако будем морао убијати, онда ћу убијати кривце и ви ћете за то сигурно чути.

Послије тога приј је узео пушку у руке и побјегао у шуму да кажњава усташке злочинце. Погут њега и стотине других хрватских синова пошло је у борбу. Таквав сложан напун народ омео је покоље Срба великих размјера у Далмацији. Сликне ужасних призора клања и мучења дозале су народ на оружје против омражене усташке владавине у Хрватској.

Усташе су настављале свој крвави запат по другим крајевима наше земље и у Босни, Лици, Херцеговини, Кордуну и Банији поклали је на хиљаде праведног српског народа. У логорима Јасеновцу, Новој Градиници и другдје поубијано је и на најгрознији начин уморено десетине хиљада најбољих синова наше земље Срба, Хрвата, Јидова и других. Ивијежбана усташка гамад вршила је те крваве злочине по палогу туђинаца и уз млогу српску мајку и хрватску зашине у крио.

Никада им поштеви хрватски народ то неће заборавити.

Рат је при крају, а кад се заврши питаћемо сваког шта је радио за вријеме крвавих покоља. Пронаћи ћемо све оне, који су у овом разбојничком послу директно или индиректно судјеловали или помагали домаће злочинце и туђе господаре, и сваки, који је огријешо, одговоре за свој рад, а они који су клали и убијали добиће заслужену плаћу. За њих нема смиловања, опроста ни помиловања. Они ће бити немилосрдно уништени, јер је то захтјев праведне наше борбе, јер то траже сви поштени и честити Хрвати; то захтјевају на грозан начин уморене жртве чији глас чујемо из јама безданка, са вјешала и јасеновачког логора:

— Будите праведни и милосрдни! Казните злочинце ма како се они звали и под било кавим се планетом окривали!

Завјет погинулих наших другова извршићемо праведно и без смиловања.

Изродима хрватског народа судиће хрватски народ праведно и милосрдно, и за њих неће бити смиловања.

Станко Шкаре, сељак
тајник Извршног одбора ХСС

Народно јединство Мославине

Од првих дана српски народ Мославине активно учествује у Народно-ослободилачкој борби, шта више он је био главни посилац народног устанка у срцу таз. НДХ. Српска села Мославине дала су хиљаде јуначких бораца. Велик дио од њих пољски је своје животе, борећи се храбро од првих дана у првим борбеним редовима заједно са браћом Хрватима, за сретнију будућност заједничке домовине.

Данас је српски и хрватски народ Мославине јединствен у борби. Слово и јединство Срба и Хрвата није ништа у рачуну реакционерима и шпекулантима. Као и другдје ови разбјаци понушани су разбити слогу наших народа и у Мославини. Убацвали су своје протународне пароле, да нас разједине. Напалали су споразум Тито—Шубашић, говорећи, да је то капитулација НОП-а, пред краљем Петром и његовом владом. Хвалили су и пријездили стару Југославију.

Своју издајничку работу појачавају они увијек, револуто, за вријеме непријатељских офанзива на ослобођени територији Мославине. Ти и такви сјидили су са непријатељима у јиди, док се српски народ Мославине од 1941 отворено бори и брани од непријатеља своје животе, домове, жене и дјцу. Они су бутали код својих кућа и служили непријатељу.

Они ти шпекуланти пољате су старе политичке галамације, сарадници великокрпских режима, и скуна се њима криви су за слом и пороб-

Декларација народне владе значи учвршћење нове Југославије

Декларација народне владе коју је претејидиши Министарског савјета и министар народне одбране маршал Југославије Јосип Броз-Тито објавио преко Радио Београд, примљена је у цијелој Југославији, и у иностранству, као политички акт историског значења за даљњи развој политичких прилика, федеративне Југославије и њезину консолидацију. Ошенито је утврђено да је са овом декларацијом учвршћен међународни положај Југославије, а и унутрашњој политици да она дава могућност свим поштеним и добромјерним демократским елементима да сарађују на изградњи Југославије у оквиру програма Јединственог народно-ослободилачког фронта.

Допушмо неколико извадка из листова и изјава угледних политичара поводом владине декларације.

Београдска «Политика» пише: «Која су главна објекција декларације владе федеративне Југославије? Јединствена влада под претејидишњом маршала Тита има најповољније услове и најшире могућности, да у часу, када непосредно престојеће ослобођење наше државе, скупи све оне силе, које нису сарађивале са окупатором и нису упрљале своје име у борби против свога народа, а спреме су да пружи подршку садашњој влади за добро своје отаџбине.» Лист завршава чланак овим ријечима: «Влада је пријела свој програм. Сада долазе дјела. Ми смо сигурни да ће се та дјела видјети ускоро. На нама је да помогнемо дашашњу истинску народну владу маршала Тита. И зато на посао! Све за Демократску федеративну Југославију!»

Фрањо Гажи, претејидиши Извршног одбора ХСС између осталог је рекао: «Хрватски народ је једнодушно поздравно народну власт и њезину декларацију, јер се вије претворио у падама које је од почетка пољато у Народно ослободилачки покрет и маршала Тита.»

Др. Синоша Станковић члан Извршног одбора ЈНОФ Србије каже: «Декларација је несумњиво један од најсрчанијих политичких докумената од ослобођења до данас. У њој су кроз конкретне објективне задатке што их је народна влада себи поставила, дошле до израза основне смјернице којима се руководи Јединствени народно-ослободилачки фронт као оншта народна политичка организација, у којој су окупљене све родољубиве и напредне силе читаве земље.»

Др. Драгољуб Јовановић, професор универзитета и генерални секретар Народне сељачке странке између осталог каже: «Декларација је потпуно јасна и даје утисак решености да се дјело ослобођења из војне области преведе на политичко; привредно и социјално поље.»

Главни одбор Јединствених синдиката радника и намјештеника Југославије поводом декларације народне владе доши је резолуцију у којој каже: «Одазивајући се апелу наше народне владе, сарадници Главног одбора Јединствених синдиката радника и намјештеника Југославије, обавезују се да ће неуморно радити на организовању радничке класе у јединствене борбене синдикате и да ће преко њих помагати напоре своје народне владе за што сјоријати и усјенијати завршетак рата и за што бржу планску обнову наше разорене земље.»

Др. Бранко Чубриловић изјито је став Савеза земљорадника о декларацији народне владе, на између осталога каже: «Нарочито нас весели чињеница да декларација отвара врата Јединственог народно-ослободилачког фронта свим некомпромитованим и покретним патриотима. За то ми поздрављамо декларацију владе маршала Југославије Тита.»

Гено Шушњар, члан Српског клуба вијешника ЗАВНОХ-а

Нови буквар штампан ћирилицом

На иницијативу Српског клуба вијешника ЗАВНОХ-а, Повјереништво Просвјете ЗАВНОХ-а, издало је за школску 1944-45 годину. «Буквар» штампан ћирилицом, за српску дјечу основних школа у федералној држави Хрватској. То је прва штампана књижица те врсте за наше народне школе на нашем ослобођеном територију. Штампана је латиницом «Почетница» за школе и дјecu са хрватском већном, у којима се прво учи латинско писмо. Издавање «Буквара» ћирилицом има специјално, за српски народ у Хрватској огромно значење. То је виши и конкретан доказ равноправности. То је оживотворење одлуке ЗАВНОХ-а о равноправности оба писма. Српски народ види у томе задовољење властитих тежња за националном, просвјетном и културном слободом и равноправности у повој федералној Хрватској, у склопу федеративне и демократске нове Југославије. ЗАВНОХ је утрошио за издавање тога «Буквара» 12.000.000 куна.

Наш Народно-ослободилачки покрет, од почетка оружане борбе и дјеловања наше народне власти, питање народне просвјете и културе рјешавао је на јединствен и демократски начин. То је доказано на дједу небројено пута, било радом у војсци, у народу, у првим аналфбетским тежањима, разним приредбама, нашим основним школама и др. Наш непријатељ нису то хтели и могли ипак видјети. Народни су се проглашавали чуварима наших националних и културних тежња. Као увијек, тако и овога пута членице побдијају њихове лажје тврдње.

Наш «Буквар» само је почетак наших настојања и напора да нашој школској дјечи пружимо добру школску књигу, која ће бити његова — партизанска, у којој ће дјечу, члетију је још једном проживјети све успомене, борбу и херојства свога народа.

Ова књига ипак је у борби, а настојало се да она одлиже животом и временом у коме је настала. Желимо се у њој обухватити све моменте из народног, партизанског живота. Настојало их се чим више повезати у цјелину у циљу да што боље васпитају и педагошки дјелују на дјечу. «Буквар» је дјечу веома близак по садржини свога градива. Управо њихов. Ту су дјеча, пионири, курири, борци партизана, командир, њихова најближа околина, пјева се

о Титу итд., оно што је углавном проживјело у овом народно-ослободилачком рату, свако наше дјечу.

Због оскудности папира и простора, садржина самог «Буквара» испала је доста сажета. Хтјело се у тој краткој и за сада јединој нашој школској књизи, сажети и оно градиво које би у нормалним приликама било штампано у читавци. Тако је овај Буквар уједно и прва читанка за наше основне школе. Могло би се рећи да су политичке теме из НОБ-е нешто теже за дјечу. Но, јер су то све појмови са којима се дјеча дневно сусрећу, настојало их се дјечи приказати на најпопуларнији, дјечи схватљив начин.

Из цјелокупног «Буквара» и његовог штива лако се цазире и коначни циљ васпитања наше школе. Васпитати треба из живота за живот. Блискост којом се ученици на другарски начин обраћају старијим друговима, па и учитељу, као и из њиховог међусобног опхођења напре се свјетна самодисциплина, коју смо увели у наше школе. Из чега коначно излази, да ми желимо васпитати нашу дјечу за слободне људе и љубитеље слободе. Ми их желимо, како се из градива види, васпитати на нашој славној и херојској борби, да чувају њене тековине и слободу своје домовине.

Овај «Буквар» је настао и издан у току наше Народно-ослободилачке борбе. Штампан је у иностранству, у ратним приликама. Желимо се да буде и технички израђен најбоље што се може у нашим приликама. Управо, он је израз и резултат наших великих напора око израде и издавања бар једне, тако неопходно потребне школске књижице. Потреба за «Букваром» била је насупрот хљеба школа, дјеча и учитеља. Тешко је било радити у нашим партизанским школама без икаквог школског прибора и без икакве штампане књиге. Технику читања наша су дјеча свладала махом на разним издањима народноослободилачке штампе. Такова су издања стизала у с-градићем броју. Често пута, а нарочито у почетку, била су та издања нечиста, и тешко разумљива за дјечу. Па ипак радило се и морало се радити. Старе школске књиге, а поготово усташке, нису се могле у нашим школама употребавати, макар се из њих настојало избацити све оно што је изразито протународно. Но, кад би учитељ и хтјео по-

ступити тако, морао је из тих књига избацити све, т. ј. одбацити их. Штива која су у тим књигама била сва су одисала протународним духом. Одисала су нечим стралим, нечим што је далеко од нашег народног живота и народне слободе, за коју се ми боримо.

Тако говорити о «Буквару» а не поменути све напоре и све оно што смо преборили док нисмо успјели доћи до њега, било би мањкаво. Он је издан као крва напора наше народне просвјете, да школској дјечи пружи потребно и њима блиско штиво.

У овоме рату, јасно и изразито су се оцртала сва настојања непријатеља да нас уништи и на културно-просвјетном пољу. Фашисти су Србе, као и друге славенске народе, хтели збрисати са лица земаљског. Рушили су школе, учитеље одводили у концентрационе логоре и убијали. Књижице, српске културне и просвјетне споменике и светиње, непријатељ је падио и уништавао. Српско име и ћирилицу, као објекте српске националности, забрањено је. Хтјео је силом збрисати, и то једним налетом, оно што је један народ вјекovima изграђивао и на чему су се васпитавали његови попл нараштаји. Већег барбарства није наш народ у историји знао.

Наше народне власти чим је било услова, послје ослобођења појединих мјеста и крајева, организовале су отварање народних школа. У тим школама наша дјеча обучавају се слободно у демократском духу. Техника је било дјечи учити без књига, учила, писаћег прибора. Али наше просвјетне организације и учитељи су се довијали на разне начине. Правилу су сами почетнице и букваре. Знали су да је борба на пољу просвјете важна као и она на бојном пољу с пушком у руци. Знали су да само просвјетени човек може бити слободан човек. И након дужих напора, као резултат борбе и рада на пољу просвјете и нашег школства, издан је овај «Буквар» за основне школе.

То је само први вијешник велике напоре коју наша народна власт посвећује просвјети и нашој школи сада у вријеме рата.

Историјска важност овог «Буквара» за наше школство је у томе, што је то прва штампана школска књига у нашој Народно-ослободилачкој борби.

Технички и стручно то је само наш почетак. А кад размотрим све ово што је издавању «Буквара» предходило и склоп околности под којима је он настајао моћи ћемо ите правилно оцијенити његову огромну вриједност на пољу народне просвјете. Са тог становишта треба проговорити о овој нашој првој школској књижици.

Но, посебну важност «Буквар» има за српски народ у Хрватској. Оно што је нашем народу у Хрватској одлукама ЗАВНОХ-а о његовој равноправности са хрватским народом загарантовано, и на дјелу се остварује. Српски клуб вијешника ЗАВНОХ-а, Српско пјевачко друштво «Обилић», Српско културно и просвјетно друштво «Просвјета» и сав «Буквар» штампан ћирилицом, видна су обиљежја равноправности српског и хрватског народа у Хрватској. Њирилица, као обиљежје српске националности, равноправна је са латиницом. Дјеча у основним школама, у федералној држави Хрватској, са српском већном, учи обавезно као прво писмо ћирилицу, а потом латиницу.

По ономе што је запажено на терену, међу народом, народ је великим одушевљењем примљив овај «Буквар». Сузе радоснице текле су једном старицу са Балје кад је видјела «Буквар», штампан ћирилицом, из којег ће он моћи учити свог унука, његовој херојској и славној прошлости, за бољу и сретнију будућност.

Уз горе поменуто, морамо још једном подвући и нагласити, да овај «Буквар» има своје огромно политичко значење, а специјално за српски народ у Хрватској. Заправо у томе и јесте права његова вриједност. Он је успјела манифестација правилне и народне просвјетне политике. То је одговор свима онима који још данас сједе у затвору и брину о судбини српског народа. Они стално «страхују» да српски народ у Хрватској није равноправан са хрватским. Па нека им је овај «Буквар» још један од одговора. Братство наших народа крвљу се залијева и кује на бојном пољу. Српски и хрватски народ кроз ову борбу сазрео је за истинску демократију и сазнао да се наша будућност темељи само на равноправности, братству и слози наших двају народа.

Урош Вицковић

Преглед наших издања

«Зборник» (1.), књига за културно-просвјетни рад у војсци претставља сложен и озбиљан напор. Већ први број «Зборника» јасно очитује тежњу, да се читачким масама војске и народа пружи најбољи, најквалитетнији радни материјал из народно-ослободилачке борбе са циљем да се видокрв читача јединице и проудби, да се читачи продију до знања о истинској вриједности наших културно-умјетничких остварења. С друге стране, он правилно повезује наше слободарске, борбене, културне традиције са културним напорима и препућима данашњице, традиције на којима се налагајује и мора да се нацртајује сва духовна и душевна чјелатност наше — Титове епохе. Ту су се судбински — за исту основну идеју и на истом основном путу борбе за ослобођење својих народа која се била онда и бије данас — данас остварује — сусрели и писци прошлости у лицу једног Јакшића, Краљчића, Жулачића, Змаја, Грегорчића и других с писцима наше ослободилачке епохе и с писцима велике Русије.

Без сумње, издањем овог дјела — и у пези исправног и солидног гледишта на ствари и у погледу вриједности материјала — ријешена је једна насупотна потреба.

Садржај «Зборника» јесте слиједени: Увод; П. С. В., Ниједан борац не смије бити неписмен; Песме за рецитовање; Позоришни комади; Хорске песме; Штива и Хумор.

«Зборник» је објавио Пронагандно одељење Врховног штаба НОВ и НОЈ, јануар 1945.

*

Иницијативни одбор «Природо-словног друштва» покренуо је поново «Природу», популарни илустровани часопис који ће изаћи сваког мјесеца. У уводној ријечи «Природе», двоброју за мјесец јануар-фебруар, каже се: «Наука, која је у прошлости била одвојена од народа и његова господарског живота, излази из старих академских граница и стапа се са цјелокупним стремљењем друштва у моћну бујницу напретка. Њега поље поштивања постаће читава земља, а њени институти и школе оружје читавог народа.»

Дакле, задаћа је «Природе» да окупила природољивце-антифашисте, да науку стави у службу народа, учини му је приступачном, разумљивом и свакодневном потребом, неопходном у животу и раду, како би на њеним темељима изграђивао заједницу свјетлости будућности.

Овај двоброј доноси радове познатих научних радника са слиједеним садржајем: др. Иван Сукек, Наука и друштво; др. Томо Гамулић, О историји науке; Драго Грденлић, О алуминију; др. Иван Сукек, Дарвина наука о развоју врста. У прегледу листа објашњавају се такође многа питања из разних научних подручја.

Први пут у Босну

Било је то концем јула 1941. Тада сам ја, стилски се рећи, био домобран. Са плехнатом значком НДХ на капи, са око стотину других сељака из Славонске Посавине и Пожешке котлине, корадао сам уморно иза колоне кара и топова које су тешили знојни коњи вукли уз бријег. Стримим путем веремо се према Босанском Петровцу. Далеко смо четрдесет и два километра, како то пише на дугобастој плавој табли путоказа крај којега смо управо прошли. У даљини, испред нас остао је Бићах са торњем цркве, минаретима и кривудаваом цртом Уне.

Први пут у животу путујем кроз Босну. О тој земљи старих кула и шкртих оралица читао сам у књигама, али је писам познавао. Замислио сам је као плаву фотографију туристичког проспекта, коју сам видјо прије неколико година у нашем селу код учитеља. (Минарети изнад бијелих кућа, које су заштитиле окупацију, бегове и изборе за конституанту; глас које у тишини сванућа над заспалом крововима).

Њиве плитко пооране, по свој прилици са славим мршавим волџињама. Мале ливаде, које се морају опрезно косити ради камења које сакривено у трави, вир из земље.

Прошли смо крај изгорјелих кућа на бријегу. До њих се пекада стрмом стазаом пењао задњи срдити егзекутор. Стрмина није сметала паликућама. Чађави видови окупили су се око дугачких димњака, који голп, без кровова, изгледају још дужи.

Застајемо. Наш командир се тачно држи правила о ратној служби. У њему пише да се послје десет минута марша мора дати десет минута одмора.

Заматамо цигарете. Возари облазе које и намештају лове жуте амонце.

Орачу са широком крошњом привлаче ме велики бијели плакат. Црта, пенциметар дебела слова. (Испод којих се налази потпис жуписког редарства велике жупе Крбава и Псаг) пријете «бвншим Орбим». сељацима из околине. За једног погинулог усташу биће стрељано десет сељака. Павеллић је недавно

дошао. И већ пријети стрељањем.

Можда је пријетња тих плаката неспразни-ла куће крај којих смо прошли. Можда је тај плакат проузроковао наш долазак из мирних касарни, међу старим багреновима, у граду крај Драве.

Полазак. На своја мјеста. Зауцкетила су бичеви и зашкрипљили котачи. Идем даље.

С бријеге се спуштамо у равнину. Са сваке стране пута жуто зрело жито чека оштру косу и чврсту руку косца. Код нас је сигурно прошла вршвина.

У гостионици на почетку слиједене села проналазимо нашу патролу која је синоћ послана у Петровац, да нам нађе коначиште. Развојник је утрљан (кажу да је ту јефтина ранија). Он нам приповиједа о градци у који идемо. Тамо има три дамије. Котар и католичка црква. По православној цркви усташе играју ногомет. Нашли су путир и њиве се служе као ногометном лоптом. Котарски затвор био је до синоћ пули. Ноћас су усташе пострелили све затворенике пушкомитраљезима. Остало је неколико жинах. Ти су јаквали цијелу ноћ. У јутро их је један ројник покљао бајугетом.

Касно у ноћ, када су тренерите звијезде и исп лајали за нашом колоном, ушли смо у Петровац. Мирисале су рани њиве. Из развјетлене гостионице кроз отворени прозор долазила је пјесма. Позната севдалинка о бајрамима који нису онакви какви су били пекада. Ни Ајне нема крај чардака.

То пјевају усташе. У гостионици је устанки стан.

Сјетно сам се пострелианих. Помислио сам на затвор. Они који су синоћ у то доба били у њему затворени, данас су под земљом. А убојнице пјевају.

Прекочили смо у грађанској школи, једно-клатној зградај крај поште. Свакао сам у клубу на којој се пекада ученици писали залаге о прољећу, о књигама и радости коју доносе ирацини.

У јутро сам разгледао књижицу. У њој је нутошење почело прије нашег доласка. Накладна страпаче и пребијене корице платних увеза лежале су на прљавом поду. Узео сам неколико неоштећених књига и страпо-

их у торбицу. (Те књиге су сада код моје куће у доњој ладници ормара. Када прође рат, када у Петровцу опет почне да ради школа, ако будем жив, послаћу те књиге за њихову нову књижицу).

Око подне разговарао сам са Шимом Ку-стуринцем, помоћником пишаније, другог одељена. Он се управо вратио са патроле у коју се је јавно добровољство. На ливадама иза града нашли су он и они који су с њим били на једног старца. Видели их, старца је почео бјежати. Шиме је за њим пеналио осамнаест метака. Деветнаестим му је пробио главу. «Ето, јучер сам истом дошао, а већ данас сам скинуо једног четника» — казано је гласице да чује наредник који је са јединим устаном пролазио крај нас.

Касније сам сазнао да убијени старца није био четник. То је био сељак који је бјежао, јер се је бојао војске која му је заплатила кућу, убила сина и силовала кћер. У његовом џефу нађена је само жута, згуњвана марамица и три и по динара.

Пролазили су дани. Наши тонови су гурвали и гранате су надале и расиривале се громором међу јетлама, у густим шумама на обронцима ливах тајанствених брда. Али то није користило ни усташама, ни милиционерима. Застаје, крај којих нико није могао проћи, чувале су дан и ноћ прелазе у цутове за брдска села. Артиљерија није ни мало сметала онима који су, надуствивши своје куће, узели пушке у руке.

Крв је даље текла. Усташке патроле хватале су на сваког год су наишале.

«Хеј ти! Дај легитимацију. А ха, ти си Србин. Ајде с нама.»

Фрањо Нижић, усташа, заставник, «поглавничког тјелесне бојне», ипаче у цивилу скитница која се патела на Пашевића негдје у Италији, убио је из револвера тридесет сељака, које су свезане у жичи дођерали из једног села иза Доњег Бравског.

Стрељање је било свакодневна појава. Сјетам се као дахас четворце блиједних младина који су ухаћени код оваца. Њихова кривина је била још су се знали кретити са три прста. Довели су их у затвор. У њему нису сједили ни пола сата. Усташки «но-

ручник Анте Штарић извео их је у дворите, поставио крај зида и убио рафалом из пушкомитраљеца.

Нешто касније дошла је мајка једног од четворце кобана. Дошјела је сину у затвор хране и шарени, босански, вулени покривач. Никат нећу заборавити призор који се тада одиграо у малом дворичу котарског затвора. Мати се струшила онесвијештена на њен мртвог сина. Из преврнуте корпе са храмом цурило је мљејко и мијешало се са згруншаном крвљу убијених.

А убојница је, као да се ништа није догодило, у лакованим чизмама, на којима су звекале мамузе, бахато шетао главном улицом и подругљиво оздрављао на поздраве уплашених грађана длажући руку.

Гинули су људи, али пуници из шумских кланаца постајали су све јачи. Метци су живијели срдито пјевају: «О с в е т а — о с в е т а.»

Знао сам зашто је прекрпута телефонска меза између Босанског Петровца и Бићаха. Усташки транспортни влак је одлетио у зрак три и по километра испред Бићаха.

Дугачки љетни дани пролазили су споро као гладне године. У ноћи сам гледао пожара у даљини. Горјела су села. Рушели се, праскале су греде под којима су се рађали, живјели, славили славе и умрли сељаци, који су цијели живот ишли брзама за плугом и жуљили руке тешким трикопима.

1941 у Босну је дошао нови Нерон. У прекојеном војничком одијелу, југославенском. Са савом «У» на капи. За њим је остајо траг: скупни гробови, пламен и гаршита.

Њему је орговорно легендарни Кочићев Давид Штрајн: Он није пошао суду, него је ископао стару капелару и заупао гњевно. Његови комшије су га следили. Сада је он господар путева и уских шумских стаза. Он својом вољом зауставља распоред влакова. Има снаге у његовим жуљевитим рукама. Те руке сарађује нове куће на гаршитама. Из пенела ће нићи нова бијела села. Око њих ће се омет санирати зелене граде под теретом плава ливах шљива.

Иван Томац
сељачки писан

Скупштина српско-православног свештенства Епархије далматинске

У историјском српско-православном манастиру Св. Архангела-Михаила Њрки, који је захваљујући поштењу и далековидности настојатеља манастира игумана Никодима Опачића сачуван, и који је од првог дана наше ослободилачке борбе био на страни партизана, одржана је 13 и 14 марта о. г. скупштина српско-православног свештенства Епархије далматинске.

Благодарени предиспозитивности и разумијевању наше народне власти, омогућено је било одржавање ове скупштине.

Од свештеника скупштини су присуствовали: замјеник епископа далматинског прота-ставрофор Милан Мацура, настојатељ манастира Њрки игуман Никодим Опачић, прота Петар Опачић из Сплита, прота Симеон Кнежевић из Бенковца, прота Љубомир Врцељ из Книског Поља, прота Мирко Вујатовић из Врбника, прота Стеван Вујасиновић из Ивошеваца, игуман Петроније Станојевић, парох Божидар Магуд из Брибира, парох Миливој Јелача из Плавна, парох Никола Букојевић из Бискупије, парох Урош Доброта из Братишковића, парох Милан Шкарић из Смоковца, парох Илија Ђук члан вјерске комисије ЗАВНОХ-а, парох Ратко Јелић из Книна, парох Стеван Трбојевић из Срба, парох Јован Јавор из Жегара, парох Јаков Мандић из Беврсана, јеромонах Павле Нозлица, јеромонах Јулијан Поповић, јеромонах Рувин Штрабац, парох Александар Скокић из Добропољаца, парох Јован Сунајко из Дрниша, професор теологије Милан Вукадин, док су прота Стеван Јавор из Шибеника и парох Никола Тршић из Ислама Грчког због болести били отсутни. Они су унапред изразили сагласност у раду и зажељени скупштину успјех.

Као узванници дошли су на скупштину друг Душан Бркић, секретар Српског клуба вијешника ЗАВНОХ-а, Раде Жигић комесар Главног Штаба Хрватске, командант 4. армије генерал-мајор Петар Драшчић и начелник штаба 4. армије генерал-мајор Павле Јакшић.

Прог дана засједлања скупштине одслужено је у 9 сати ујутро свечано молењство. По завршетку поздравно је у цркви присутне игуман Никодим и заједно скупштини учешћем рад. Истог дана одржана је и вечерња.

Тога дана на свечаном ручку прота М. Мацура подигао је здравницу за дуг и срећан живот маршала Тита.

Свечани дио скупштине

Скупштину је отворио прота Мацура, човек који има велики углед међу Србима и Хрватима и који је дао три сина у борбу, од којих су два погинула, а сам шото био је затваран и мучен од Нјемца и четника.

Он је изразио задовољство што је српско-православном свештенству Епархије далматинске омогућено да се након четири године крвавих патњи и прогона поново може састати и да у својој слободној земљи слободно рјешава своја црквена питања. У наставаку свога говора рекао је, да је бивша Југославија капитуларна срамном издајом. Захваљујући борби и жртвама најбољих народних синова, заочела народно-ослободилачка борба крунисана је успјехом. Не само да нас боле дјела усташа, који су крвави оно што је било поштено у овој земљи, него нас као поштене Србе и свештенике, још више боле и каваљу звијерства четника — изрода српских.

Данас треба приступити обновљ земље, јер она је најважнији предиспозитив бољег живота, а свештеници требају по хришћанском позиву бити међу првима на томе послу. Истичујући Христов заједно свештеници морају уложити све снаге да стварају и продубљавају братских односа међу народима, Ковати братство и јединство међу нашим народима, а нарочито између Срба и Хрвата — то је задатак коме свештеници морају поклонити нарочиту нажву.

Након увођења рјечи прота Мацура скупштину су поздравили кратким говором секретар Српског клуба Душан Бркић, комесар Жигић, генерал-мајор Драшчић и генерал-мајор Јакшић. Они су заједно скупштини много успјеха у њеном раду и позвали свештенике да помогну у учвршћењу нове федеративне Југославије.

Прота Мацура одговорио је свима предговорницима овим ријечима: »Драги наши првоборци. Увјеравам вас да ћемо ми, српско-православни свештеници, уложити све да наша земља буде срећна. Ми ћемо заједно са вама, не жалећи своје снаге, учествовати на учвршћавању братства и јединства међу нашим народима и на изградњи наше федеративне Југославије којој је на челу наш јуначки маршал Тито.«

Радни дио скупштине

Радни дио скупштине отворио је пош Илија Ђук са својим рефератом »Српско-православна црква и свештенство у сјени најновијих догађаја.« Он је између осталог казао:

... »За посљедњих пар деценија српска званична црква, углавном више свештенство, са мањим часним изузетцима, све се више удаљавало од народа, како својим радом тако и својим великим бюрократизмом и деспотијом. Није било потребно отвараати широко врата, па да се уопшта право стање у нашој цркви, односно хијерархији црквеној. Тога смо ми свештеници мање више били сви очевидци, али се не паде нишко ко би дигао свој глас против тога, а у одбраду црквених и народних интереса. А ко се могао и усудити кад је био потпуно бевласан и само оруђе у рукама више хијерархије и њихових додворника. О народу се мало водило рачуна, изузев само у једном случају, кад је требало што од народа тражити, или убирати парохизат и остале црквене приресе. У оваквом духу, духу потпуне потчињености и самоодрицања, васпитан је, углавном, у посљедње вријеме један дио свештеничког кадра, јер је више свештенство утицало својим животом и радом на ниже свештенство и тиме се удаљавало од свог народа и од свог свештено-пастирског позива. Да ово није пристрасна и груба оцуда, већ само стварна истина, показао је овај рат, кад су се многи наши свештеници продали окупатору и напустили се на страни домаћих издајника против свога народа...«

Једни и часни изузетак, који је био на висини свога архијераршког позива, имамо у особи поглавара Српске цркве Н. Св. Патријарха Гаврила, али нажалост он није нашао сљебеника који би преузели кормило цркве и повели га његовим путем...

Више од 20 година бивше предратне Југославије, српски православи народ био је ограбен дебелим зидом од совјетског народа и руске православне цркве. Званична Светосавска црква тога времена није никад дозволила своје народу и свештенству да дозна право стање у Русији, како у погледу осталог уређења, тако и у погледу вјере и цркве. Требао је да почне велики отаџбински рат, совјетског народа против непријатеља света славенског народа — њемачког фашистичког разбојника, па да се у неколико дозна стање у Русији и да тамо постоји православна црква и свештенство и да оно чини и даје обилан допринос домовинском фронту. А о правом стању вјерског живота, могли су се најбоље умознати и претставити наше цркве на челу са митрополитом Јосифом приликом своје позитивне посјете Москви...

Ову посјету претставника Српско-православне цркве Совјетском Савезу поздравило је читаво српско народно свештенство и читав српски народ... Нас не може више нишко разувјерити у увијеру да је данашња борба оправдана и да је у њој мјесто сваком родољубу и сину ове земље. Ту, дакле, не може бити никаквог колебања ништа стави изишковица. Народна-ослободилачки покрет истако је у свом програму и смјерицима још првог дана борбу за народно ослобођење и он ће се тога држати до краја. Будућност народна дата је тиме свом народу у руке, а то је најбоља гаранција за његову будућност, а посебно и прије свега за будућност нас Срба. У томе лежи и гаранција будућности и српске цркве и свештенства, као правих српских и народних синова...

Српски народ упркос великих жртава није капитуларно ни пред најездом окупатора, ни пред издајницама домаћих изрода и народних непријатеља који служе окупатору у улози нових и погрднијих Бранковића, какви су били пош Ђујић и Дражинић четници...

Од стране реакционарних кругова у земљи и ван ње, изицило се, истина, а и данас им је то главни и једини адут којим ипрају против НОП-а, а то је, да није ова борба ништа друго, него борба за комунизам и спровођење његових начела у нашој земљи. То говоре они који хоће да разједине наше народе и да себи омет самовласно при- своје права која су некад имали, а »ни дук једи, ни њије мирисали« у овоме рату, како каже народна пословица. Таква је случај и са краљем Петром и напалом његовим на споразум Тито—Шубашић, са намјером да створи унутрашњу подвојеност и немире, кад се већ налазимо пред коначном консолидацијом прилика и духова у земљи, те да још потече недужане крви, и ако је у овом рату било већ и превише. Пред том помисли једино зазира један

дио српског свештенства од НОБ-е, и то је мислим једини развој његовог непотпуног апсаконија у НОП-у. Али треба бити једном већ на чисту да НОБ-а и Комунистичка партија, која је уистину организатор те борбе, није иста ствар, као што исто тако ни слобода свјетости не значи безвјерје, како неки мисле, ниш је свјест људека било кад у историји потпадала под монопол једних или других.

Зато треба смјелости и на вријеме одоциати те предасуде и приступити искрено НОБ-и, у редове Јединственог народно-ослободилачког фронта, гдје је прва, једина и не-ључива мисао свију нас, без разлике којој страници унутарњег јединства припадати, само борба за народно ослобођење, а наш зајед: до-оро и слободу народа претставити интересима своје странке или пак своје особе. А то је за нас, српске свештенике, од животне важности, како за нас лично, тако и за будућност наше цркве. Зар да не увидимо да преживљајемо најтеже и нај-пресудније раздобље наше црквене историје? Оно старо и тужно што је било раније, никад се више вратити неће, ниш може. Зато се треба у нашим редовима брзо и одважно одвикнути свих оних рђавих навика, које су биле узеле дубоког корјена у рђавој хијерархији прошлости, да нас вријеме неби заскочило и потпуно прегазило. Нови свијет који долази, и који је већ дошао, прегазиће неосмисљено те и тако, а сваки од нас појединица, и све наше институције, па и наша Српско-православна црква биће толико на дјелу и утјецати на развој наше боље будућности колико буду више дали овој борби.

А кад настале у свијету и у нашој земљи потпуни мир и приступимо уређењу наше земље и срећењу наших свештеничких редова, што већ у ствари чинимо, биће прва и најважнија дужност наше цркве да узме велико решето и темељито прочитати своје свештеничке редове од оних на највишем до оних на најнижем мјесту црквене хијерархије. То првенствено захтјевају црквени канони, то захтјева сам српски народ, а у томе лежи и сама будућност наше Српско-православне и Светосавске цркве, која треба већ сада да се отворено изјасни за демократску федеративну Југославију и тековине НОБ-е.

Дискусија о реферату

Послије овога реферата настала је жива дискусија у којој су учествовали сви свештеници. Из дискусије се видјело да се осјећа жеља и потреба да свештенство среди и учврсти своје редове и да што више учествује у НОП-у.

Прота Љубомир Врцељ тим поводом рекао је од прилике ово: »Народно-ослободилачки покрет је престо у ствари бити покретом самим тиме, што је он побједио. Данас ми имамо праву државу и управно радити на линији НОП-а, значи радити на учвршћењу државе. А такав рад дужан је сваки од нас да врши.«

Дискусија је још изабацила једно питање: узајамни однос наших народних властних и свештенства. Констатовани су разни обострани проциети и грешке и изражена искрена жеља и чврста воља да се узајамним правилиним односом ти проциети у будућности исправе.

Питања из области свештено-пастирске дјелатности

Другог дана скупштина је претресала разна питања из области своје свештено-пастирске дјелатности: о браку, вјеронаучној настави, управљању имовином цркава, манастира и задужбина; вођење матичних књига ошитета црквене имовине, питање епископа епархије далматинске, успостава потпуније везе са српском патријаршијом, о религијозном и моралном стању у народу, и, на- посљетку, приступило распореду он- судујивања, сталног или повременог управљених парохиза, како у границама Епархије далматинске, тако и оних у осталим ослобођеним крајевима Лице, Банје, Кордуна, Горског Котара и осталих дјелова федералне Хрватске.

На крају скупштине дошесена је резолуција.

Тога дана је одржан и свечан помен за свештенике Јову Милодраговића и Јову Шолају и за све борце пале у НОБ-и.

Са скупштине су послати поздравни телеграми Св. Синоду Српско-православне цркве, Сврвском патријарху Алексеју, претједнику владе и министру народне одбране маршалу Титу, Претједништву АВНОЈ-а, Претједништву ЗАВНОХ-а и Српском клубу.

Друга обласна конференција жена у Далмацији

Жене из цријеле Далмације састале су се у слободном Сплиту на своју 2. Обласну конференцију. Велики је то догађај за жене, које до јуче ни-су смјеле ни помислити на то, да би се слободно могле састати на свом сабору, да би оне, од којих многе још не познају слова, смјеле да говоре пред стотинама слушаоца, престо једноставно, као у својој кући.

У поворкама, под заставама и транспарентима, са војном глазбом на челу поворке коначале су жене обучене у узасно извезена народна одјела, према Народном тргу, гдје ће се одржати митинг.

Наметер у позорницу даје се приредба са које је послан поздравни телеграм маршалу Титу. На приредби је говорио пуковник Вишко Крстуловић о улози жене у НОБ-и. Другарица Ката Пејновић, претједница АФЖ-а за Југославију, и ако рањена дошла је да поздравни конференцију. У име Обласног НОО-а за Далмацију говорио је Винце Буљанић, који је подигао учешће жена у борбеним органима народне власти. Конференцију је такође поздравно и претставник омладине.

Сутрадан је почео радни дио конференције.

Послије реферата развила се дискусија у којој су судјеловале жене из разних крајева. Ту је било жена из Лице, Херцеговине, Црне Горе, Банје, Кордуна, Босне и Покуља.

Жене приказују прилике у својим крајевима. Босанске истиче сеостри- стости српских, хрватских и муслиманских жена у њиховој покрајини. Нижу се причала о злочинствима окупатора почињеним над нашим народом. Треба рећи све, а вријеме је прекратко.

Бурно поздрављање народног партијерни другарице Милке Шолаје из Лице.

Жене испосе резултате свога рада, црне искуства из борбе жена других крајева и саме спонтано постављају преда се задатке за будући рад.

На толико поља дјелатности су се оне истакле ковањем братства и јединства Српкиња и Хрватица. На пољу околског пољивања земље, на раду за помоћ нашој војсци итд.

Из реферата види се колико је које село, општина, котар допринијело за народно-ослободилачки покрет. Знају жене ко је крив за страдања нашег народа, за њихова властита страдања. Познати су њима дјела реакције, и зато оне обећају да

ће будио пазити на непријатеља наше борбе, макар под каквим плаштем се он крио.

Говорећи о интересовању жена за партију власт и учешће у њој другарица Берус је рекала: »И ако смо се научили ове зигме у погледу не-хране ми смо код избора НОО-а показале и показале да смо свјесте и да нам на срцу лежи судбина наше земље.«

Делегаткиња из Задра говорила је о тежким приликама у којима су живјеле жене Задра под талијанском окупацијом, приканим фашизираним хрватског становништва; и о националном угњетавању. У име жена Задра она је изразила своју срећу да је Задар припојен домовини Хрватској.

Након реферата објављени су резултати такмичења. Заставу је одшло Средње Далмације. Застава је претата најбоље жене из Сегеда.

Награде су добили котареви: Катин, Вргоран, Санџ, Шибовик, Ко- навање и Пресо.

Од градова највише су се истакли: Сплит, Шибеник, Задар и Дубровник. Најбоље општине су Загвозд, Биталић, Биоград, Водине, Станковци, Врљика, Плипа, Смоковгај, Жупа и Новиград.

Свако село, свака жена Далмације доприноси свој улош у ослобођењу своје земље.

Приступило се бирању Обласног одбора АФЖ-а за Далмацију. У претједништво изабране су слиједиле жене: Анка Берус претједница, Драгојевић Роза прва потпретједница, Даница Милановић друга потпретједница, Марија Новак тај- ница.

У част своје 2. Обласне конференције антифашистичке Далмације приредиле су изложбу, на којој су изложене фотографије жена палих у борби за слободу. Такође су изложене народне пошње из свих дијелова Далмације. Многи здрави памјењени су другу Титу, Владимиру Назору, Катин Пејновић, Првом конгресу антифашистичке Хрватске, најбољем куриру, дјети из дјечјих домова.

Конференција је дала женама још више потстрека да истају у борби против непријатеља наше демократске федеративне Југославије, а с тим и непријатеља права жена.

Жене ће својом чврстом повезаношћу, свијешћу и радом достојно још боље отговорити задацима, које је пред њих поставила домовина.

М. Ж.

Свечано отворење потпуне гимназије у Задру

Хрватски слободни Задар доживио је 11 марта о. г. једну значајну свечаност. Након 24 године у Задру је поново отворена потпуна гимназија, у којој ће се наставити предавати на хрватском и српском језику.

Велика гимназија хрватског и српског језика у Задру отворена је по први пута 1897 год. Најприје је била нишка гимназија, а убрзо затим успоставаљена је потпуна са 8 разреда. Та гимназија била је жаринте просвјете и културе у овим крајевима, одгајајући младе нараштаје у народном духу и улијевајући у њих жарко родољубје, које им је помогло да кроз више од два деценија издрже у борби против туђинских насилника и фашиста. На овој гимназији био је наставник и велики хрватски писател садашњи претједник ЗАВНОХ-а Владимир Назор. Припојењем Задра Италији талијански фашисти 1921 године затварају гимназију, надајући се да је забранио хрватског и српског језика сломити дух отпора грађанства Задра и створити од њега фашисте. Али све им је било узалудно.

Одмах по ослобођењу Задра наше народне власти ирегале су на посао да потпуно отворе стару задарску гимназију. Настојањем Окружног НОО-а за округ Задар и Градског НОО-а направљена је зграда бивше основне школе и у њој је на свечан начин отворена гимназија. У гимназију се уписало око 400 ђака. Истог дана отворен је и ђачки дом у којој ће бити смјештено око 300 ђака — дјеце чији су родитељи пали жртвом фашизма, дјеце наших бораца, као и сиромашне дјеце.

ЈЕДИНСТВЕНИ СИНДИКАТИ ПОМАЖУ СЈЕТВУ

У кампањи за сјетву, која се води на ослобођеном територију Југославије, узимају учешћа и Јединствени синдикати радника и намјештеника. Од незапослених радника и радница и чланова њихових породица, као и од радника запослених на мање важним пословима, стварају се ра-

дије јединице које се стављају на расположење за обраду земље у мјесту или оштини. Питање сјетве јединствени синдикати схваћају као питање наше побједе на привредном фронту, које је исто тако важно као и борба коју наша славно објенчала Народна армија води чистећи земљу

Простала отварања гимназије отпочела је свечаном поворком кроз град у којој су учествовали претставници војске, учешци гимназије, основне школе, ђаци старе хрватске задарске гимназије, грађанство, мноштво народа из околних села и музика 19. дивизија. Послије тога члан Градског НОО-а Задар пиж. Фолко Борели кратким говором поздравно је госте и присутне. Затим је у име Обласног НОО-а за Далмацију говорио потпретједник Стево Зечевић, у име Главног Штаба Хрватске пуковник Варда, у име Пољерециштва просвјете ЗАВНОХ-а Павле Валеријо, затим прочелник просвјетног одјела Окружног НОО-а Задар Младен Коритник у име Окружног одбора УСАОХ-а за округ Задар Дмитар Милић и на крају управитељ гимназије Новак Новаковић.

Ова прослава најошћује боље даде слободног хрватског Задра. Она доказује да се је Задар заувјек рјешно фашистичког ронства и да ће бригом и старањем истинских народних власти убрзо постати лако политички, тако културни и економски-центар Сјеверне Далмације.

На Банији усташе су починили нова звјерства

Усташе су починили нова звјерства у селима Петрињског котара. 22 фебруара упали су у село Брђане и том приликом плачкали и убијали. Изгорјела је 21 зграда. Према 30 трагова са крвним пругама развалили су ти разбојници тако да се крвни пруги смрзла. По фашистичком обичају последице су много младих пољаци, само да се нико с њима не користи. Већина дана запалили су у селу Чакали 5 разних зграда. У селу Пауково запалили су 4 куће, заклали 2 дјеце, 1 девојку и 2 педесетгодишње старике.

Док усташе чине звјерства народ Баније обрадиће 100 јутара земље за уређење партизанских вртова. План за обраду вртова израдио је Ивршини одбор НОО-а Баније. Војно позадинске власти обрадиће 30 јутара, а остало разне установе, не-

што властитом епагом, а друго радним четима. Сврха је ових вртова да снабдију поврхом у првом реду болнице, војску и установе. Како се овом послу приступило доста касно, то ће се мањак сјемења набавити куповањем у сусједним окрузима уз помоћ ЗАВНОХ-а.

Да би се обновио привредни живот Баније, одржана је конференција претставника 66 новооснованих задруга, које данас броје око 7.500 задругара, а обухватиле су својим делокругом 139 села. На овој конференцији претресана су сва питања која интересују задругаре. Изабран је одбор у који је ушло 9 чланова: 4 из глинског, 3 из дорског и по 1 из петрињског и костаричког котара конференција је доцније закључила да се у будуће сва размјена врши преко задругара.

Народ војсци — војска народу

Народ Лике кроз све вријеме борбе показао је да му нема ничег дражег и светијег од НОВ. Он је показао да је увијек спреман с њом дјелити и посљедњи залог. Он се је с народном војском сродно, с њом се пребацивао по личким врлетима, а често пута заједно с њом и на фронту био. У Лики се много да видјети и осјетити да је наш народни фронт и позадина једна цјелина.

Војска и позадина Лике узајамно се помажу. Борци, који су водили и воде битке уз цуну подршку личног народа, немогу заборавити његове напоре за фронт. Јединице НОВ које оперишу на терену Лике дале су као помоћ народу Лике 1.050 хлача и блуза, 1080 пари ципела,

1.090 мајница, 250 пари рубља и 350 шпнела.

Ова помоћ дошла је лично народу у најбоље вријеме, то јест онда када му је најпотребније, кад се је због унала бацита морао разићи по Кордуњу и Банији или се пребацивати по шумама и брдима Лике. Она ће бити нова чврста веза народа и војске.

Јединственост фронте и позадине у Лики очигледна се и на прошлој окружној скупуштини, на којој су се народ и војска договарали за заједнички рад на изградњи дома за личке инвалиде.

Само таква војска уз коју стоји тако чврста и јединствена позадина, може да побједи. Зато је наша војска и досад имала толике успјехе, зато иде према коначној побједи.

ПОМОЋ ЗАВНОХА ЛИЦИ

За економско побољшање живота личног народа ЗАВНОХ је дао Окружном НОО-у за Личу 14.700.000 куна. Окружни одбор подијелио је од добијеног новца на котареве 6.600.000 и то према њиховим потребама. Котар Бриње добио је 1.500.000 куна, Перушић 900.000 куна, Оточац 1.200.000, Кореница 180

хиљада, Грачац 180.000, Удбина 180 хиљада, Госпић 180.000 и Лалац 180.000 куна. Остатак новца употребитиће се за набавку намирница са Кордуња и Баније. Тако наша народна власт настоји да бар колико може помогне јуначкој напаћеној Личи.

ДОГАЂАЈИ У ШИБЕНСКОМ ОКРУГУ

Народно-ослободилачки одбори округа Шибеник уздуку велике напоре у решавању тешких економских прилика у којима се народ налази

70 посто становништва у котару Шибеник, прехрањује се од помоћи народне власти. Током прошлог мјесеца подјељено је народу 9.781 кг брашна, 550 кг кукуруза, 1201 кг меса, 928 кг шећера, 26.500 кг соли и 483 кг мљена у праху, те 633 кг рибе.

Мјесни НОО Крапље подијелио је сиромашним породицама у селу као помоћ 190 кг рибе. Војсци је дато 30 кг, а 21 радним четима.

Да би се што прије добило рибарство, које је врло важно економско питање народа, НОО-и раде на обналавању старих и стварању нових рибарских задруга.

Одјел рибарства код господареког одјела градског НОО-а Шибеника одржао је прву конференцију којој су присуствовали сви рибари као чланови задруге. На конференцији се расправљало питање организације рибарства. Од два сектора, у Мандалини и Доњу, мандалински је почео са радом. Отворена је рибарница. Установљена је цијена рибе која се креће у висини цијене кукуруза. Одлучено је да се 10 посто рибе даје као допринос сиромашнима а 20 посто ће се замјенити и употребити за трошкове рибарства.

На подијелу народних власти на котару Кистине проведена је успјешна кампања садиње плодносних воћка. У котарском расаднику прерађује се расадник који ће бити од велике користи народу цијеле околине. У томе котару према пројекцији народних власти сточарство је претрпело велике штете за вријеме окупације.

Разлика у броју стоке према стању прије рата према се у негативном смислу од преко 80 посто. Успјешно поманкана галице, сумпора и раше снаге виноградарства је такођер претрпало тешку штету. Од 150 вагона прије рата рачуна се да је ове године тај принос сведен на половину. Што се тиче житарица успјешно зау-

зимање народа и народне власти постигнуто је побољшање, али неможе у потпуности задовољити потребе становништва. Још би увијек требало барем 15 до 20 вагона житарица.

У котару Тијесно, у општини Вољине, такођер је основана рибарска задруга (у Муртеру, Жирју, Каприју и Језерима). И ове задруге су закључиле да се од уловљене рибе 10 посто издаје сиромашним становништву. У овоме котару такође за вријеме рата страдало је око 50 посто стоке. Највише је стоке уништено на Корнатима и на подручју општине Сташковци гдје је прије рата било 23.822 комада оваца, а данас их има само 4.610 комада. Социјални одјел котарског НОО-а раздијелио је народу за сјетву 648 кг жита. За ојзми сјетву, напуштена имања и имања сиромашних обитеља потребно је око 10.000 кг док би кукуруза требало за прољетну сјетву око 3.000 кг.

Сјеме, које је у општини Тијесно конфисковано од народних непријатеља дијели се сиромашним становништву.

У општини Приморца-Рогозница сиромашним партизанским породицама подјељено је 1.504 кг жита за сјеме као и извјесна помоћ у храну.

На подручју трговине у Шибенику се састављају сумарни изгледи пријављених залиха рибе са стране шибеничких трговаца. Именована су три тржна надзорника, којима ће бити дужност сузбијање недовољне трговине и неоправданог повисице цијена живимим намирницама.

На заузимање народно-ослободилачких одбора за народне потребе, народ округа Шибеник одговара појачаним радом и помагањем својој народној власти. У општини Тијесно у року пар дана народ је сакупио за своју народно-ослободилачку војску 4.300 кг смокава и 100 кг узва. Заједно са омладином из везаних ударничких рад, народ живо учествује како у политичком животу тако и у свим питањима изградње.

Просвјета у Далмацији напредује

У ослобођеној Далмацији живо се ради на отварању школа као и течајева за писмене. Та живост видна се запеча по свим селима и градовима, а тамо гдје раније школе и школске наставе нису ни постојале.

Китински котар је недавно ослобођен. У њему, под влашћу народних непријатеља, изузев општинку Ервеник, школе скоро нису никакво ни радиле. Наша народна власт ради на том да се што прије успостави школска настава по свим селима и заселима, а тако исто и аналфабетских течајева. Од првога овога мјесеца на овом котару је отворено 28 основних школа са 20 стручних и 15 помоћних учитеља.

У Шибенику раде 3 основне школе: Град, Горња и Доња. Од прошлог мјесеца започела је радом основна школа у Мандалини. Број ученика у овим школама износи 1014. У граду се ради на поправци демолираних школских зграда. У Шибенику су отворена такођер 4 аналфабетска течаја и то 3 за писмене другове из војске и један за жене. Ради се на организацији још неколико течајева за жене.

Уопште рад на просвјетном пољу у Шибенику врло је жив. Заузимањем просвјетног одјела градског НОО-а настанили су школа основали су учитељску и ученичку књижицу. Одредени су књижичари који се баве прикупљањем књига, а просвјетни одјел потпомаже њихов рад разним појавима и брошурима. Преко родитељских састанака сами су се родитељи заинтересирали скупањем школских књига, које су у поманжању.

Приредба „Обилића“ у Грачацу

Послије повратка из Далмације Српско пјевачко друштво „Обилић“ стигло је у Грачац.

Кроз мјесто се брзо проширило глас да долази „Обилић“. Народ му се весели и очекује га. Његове пјесме даће му нове снаге да издржи до краја. Намеће у дому културе, који је био тога дана добио електрично освјетљење, дата је приредба. Ис-

Путем родитељских састанака припремала се питање поласка дјеце у школу.

Сваки разред у школама има своје видне новине. Основани су Бачки одбори и дају се дјечје приредбе.

Социјални одјел градског НОО-а побринуо се и осигурао прехрану за 300 ученика, а предвиђена је одјећа и обућа за 50 најотромијанијих.

На цијелом шибенском котару ради сада укупно 26 основних школа. Прошли мјесец отворена је школа у Коневратима коју похађа 200 дјеце. Такођер је отворена школа у Горњем Приморцу, која није радила кроз читаво вријеме окупације. У селуку Драга које припада томе селу, отворена је читаоница НОО-а. Читаоница је снабђена новинама и литературом. Народ у великом броју посјеђује своју читаоницу.

У Врлољу је отворен аналфабетски течај којег похађа 30 омладинаца и омладинки.

У Тијесном је створен културно-просвјетни одбор, одбор Народног Свеучилишта и усмених новина, а закључено је да се у најскорије вријеме отвори читаоница.

Тако народна глас Далмације настоји да подигне просвјету народа, која је основ за свеоћну изградњу.

Дуго ће се видјети трагови рата и пустошења по нашој земљи, али неуморним радом, љубављу и изградњом подићи ће се и створити нови живот. Велики удно у томе има наша школа, која са народном влашћу добила по први пута оно мјесто које јој по њеној улози и припада.

Петар Кљајић

БОРЦИ САРАДНИЦИ

Шпиљари се предају

Нису то неке змије и гуштери, ни животиње сличне медвједу или јавицу, које се завлаче у шпнеле да преспавају зимски сан. Не, то је краљева војска у отаџбини, која је остављена од својих господара, препуштена сама себи. Они не знају куда ће. Завлаче се у јаме и шпнеле, чекајући „Перицу“, на тако и дочекаше борце нашег трећег батаљона, којих се у Велебиту нису надали, а особито попу.

Наш борци ухватили је једнаесторицу бијелица, обрамених брадом као људи из прастарог доба (та за старо се боре). Тако изгледају „заштитници српског народа“. Да штитили су оца на свој начин своје су-

сједе из Крушковца и Могорића, заједно са Татијањима. Многе су они поубијали спалили куће, пољачкали робу, просули храну и одвели им благо. Сада се постројавају са везаним рукама и крећу испред нас за Штаб дивизије.

„Слушај, друже, молим те не пусти цивиље бљину час,“ говорили су плачући. „Па шта се бојите цивила, на то су Срби.“ одговора им један наш друг. „Да, али би нас могли тући и убити,“ говорили су ти „заштитници народа“ бојећи се народне освете коју су заслужили за издају, за учињена злодјела.

Раде

3. бригада 13. дивизија

Ријечи Хрвата Приморца мајци Српкињи

„Не плачи мајко, молио је друг бабу Соку из Метка која је плакала за њим. „Кад се ослободимо, ако будем жив, доћи ћу да видим како си, биле су ријечи Хрвата Приморца напаћеној српској мајци, Српкињи, која је плакала, што јој одлази из куће.

„Завољила сам га и све нас редом вољим, једва су се разумјеле ријечи. „Бог их убио, све проклетнике, који су нас заваљали, настављала је кроз сузе. Плакала је сјећајући се свих покоља од 1941 на до данас.

Покоља од којих је некојима старица била свједок.

Гушило ме тешко и дубоко сам дисао гледајући старицу и друга, љубав и братство Српкиње и Хрвата. У мислима ми искренуше слике некадашњег раздвајања.

Наша света народно-ослободилачка борба, чврстим и челичним ланцем братства и љубави, ујединила је и повезала наше братске народе. Никад га више нико неће раскинути.

Раде

3. бригада, 13. ул. дивизија

ЛИЧНЕ ВИЈЕСТИ

Молим све другове и другарице, који ма шта знају о мом оцу другу Милоковићу Милошу бившем стражару код Команде мјеста Грачац, који је рођен из села Граба, општина и котар Грачац, а отишао је у априлу 1944 год. у Италију ради лијечења реуматизма, да јавне на уредништво „Српске Ријечи“, за друга Милоковић Јошу, село Граб, општина и котар Грачац.

Тражи се обавјештење за другарицу Милуцу Почуча, рођена Пјевач, стара 32 године, члан Окружног од-

бора АФЖ за Личу, као и члан прехрамбене комисије за округ Личу. Обовљала је од пјегавца и налазила се све до 5 октобра 1944 у болници Шегановац, а тога дана отпремљена је за болницу негде на Кордуњу. Знамо да је дошла до Ступца као и то да је умрла, али незнамо гдје и када. Молимо све другове и другарице, а нарочито лијечнице и болничарке да нам јаве гдје је умрла и сахрањена. Унапред сам захваљан свима онима који ми у овом погледу изиђу у сусрет. Обавјештење пошаљте на адресу Котарски НОО Госпић (за Симу Почуча).

ШИРОМ СВИЈЕТА

— По ослобођењу са стране совјетских трупа Трансилванија се налазила под управом румунске владе на челу са Маггионом. Та влада је организирала перед у позадини Црвене армије и потпомагала убиства Мађара у тој покрајини. Да би средили прилике Совјети су били преузели власт у своје руке.

— На молбу претједника мишистарског сајета Румуније Грозе маршал Стаљин предао је власт у Трансилванији новој румунској влади.

— Совјетски лист „Извјестја“ поводом говора Монсиљора Грлфина, католичког надбискупа из Вестминстера, кога је одржао на сједници Билгеско-пољског католичког друштва, пише: „Католички кругови су у многим земљама побркали црквене књиге са фашистичким програмима, а мису са политичким демонстрацијама. Напори извјесних претставника католичке цркве управљени су не само „обрали“ Пољске — они су прије свега управљени обрали Немачке.“

— Неколико чланова чехословачке владе отицало је из Лондона за Москву, а одатле је наставило пут за Чехословачку. Сједиште чехословачке владе привремено је у Кошицама.

— У Софији је одржан конгрес Отачественог фронта, као и засједане пленума бугарске комунистичке партије. Послије конгреса неопорни значај Отачественог фронтског покрета и Националног Комитета Бугарске биће још већи и имаће одговорност пред народом. Национални Комитет Бугарске предложио је пројекат за изборни програм новог Народног собрања. За избор у Народно собрање биће предложени антифашисти земље, активни борци за ослобођење и поштен демократи који уживају повјерење народа.

— Карабињери опет пуцају на масу, која у Риму демонстрира против фашизма. Лист „Тајмс“ пише у свом чланку, да су се фашисти увукли и у управне органе у ослобођеној Италији и да их ти органи штите. Ради оваквог дјеловања град се налази под контролом савезничке полиције.

— У Риму је ухапшено 35 чланова илегалне организације, „Фашистичке републиканске партије“. Међу ухапшенима налазе се четири официра распуштене фашистичке милиције. У кућама и становима зајершника конфисковано је оружје. Илегална организација броји око 20.000 људи.

— У резолуцији коју је 8 марта одобрио директориј Опште конфедерације рада каже се:

„Италијанска Општа конфедерација рада свечано изјављује да ће се свим својим снагама супротставити сваком покушају који је уперен против слобде италијанског народа и брзо спровођења правосудја, што она захтијева. У резолуцији се истиче да су немир, који владају у земљи, посљедица недовољних мјера и одуговлачења у спровођењу чшћења као и кажњавања лица која су одговорна за садашње трагично стање. У резолуцији се најзад подвргава да радничка класа више неће дозволити да се одржава стање, које би угрожавало слободу и будућност демократије.

— Претједник Рузвелт демантирао је француским новинарима гласине да између њега и генерала Де Гола постоји извјесна напетост.

Позив на сарадњу

Позивају се сви књижевници и сликари — самоактивисти — борци и позадински радници, да одмах припреме и пошаљу на доњу адресу све своје успјеле књижевне или сликарске радове, као своје прилоге за „ИЗБОР“ — лист књижевника и сликара — самоактивиста.

Уз прилоге треба послати кратку биографију, завичајно и садашње борашиште.

Клуб културних радника Хрватске редакција „ИЗБОР“ а Шибеник